

Др Душица Миладиновић Стефановић,*
Доцент Правног факултета,
Универзитет у Нишу

ОРИГИНАЛНИ НАУЧНИ ЧЛАНАК
doi:10.5937/zrgfni1776231M

UDK: 343.615-055.2(497.11)

Рад примљен: 01.10.2017.

Рад прихваћен: 30.11.2017.

ИСТАНБУЛСКА КОНВЕНЦИЈА И КРИВИЧНОПРАВНА ЗАШТИТА ЖЕНА ОД НАСИЉА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ**

Апстракт: Конвенција Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици (Истанбулска конвенција) представља веома важан обавезујући међународни документ који је наша земља потписала и ратификовала. Тиме је и преузела обавезу да усагласи и унапреди систем заштите жртава насиља. Иако је Конвенцијом предвиђен читав систем мера за ускорењивање насиља и успостављање стварне равноправности између мушкараца и жена, почевши од оних превентивне природе (подизање свести, образовање, обука стручњака, програми превентивне интервенције и програми за рад са учиниоцима кривичних дела насиља и слично), преко мера подршке жртава (сигурне куће, СОС телефони, саветовалишта итд.), предмет истраживања у овом раду ограничен је на питање колико је на том плану учињено у области материјалног кривичног права. У том смислу, анализирано је да ли су и како у наш Кривични законик инкорпорирани одредбе Конвенције о психичком насиљу, физичком насиљу, сексуалном насиљу укључујући и силовање, прогањању, принудном браку, гениталном сакаћењу жена, принудном абортусу и принудној стерилизацији, сексуалном узнемиравању.

Кључне речи: Истанбулска конвенција, Кривични законик Републике Србије, заштита жена од насиља.

* dusica@prafak.ni.ac.rs

** Чланак представља резултат истраживања на пројекту „Заштита људских и мањинских права у европском правном простору“ (евиденциони број 179046), који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

1. Уводне напомене

Конвенција Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици, коју је наша земља потписала и ратификовала,¹ донета је ради остваривања двојаког циља – прво, ради заштите жена од свих облика насиља, укључујући и насиље у породици, и друго, ради заштите жена од дискриминације и ради остваривања пуне и суштинске једнакости међу половима. Постављен је сложен механизам различитих инструмената који се налазе у функцији њиховог остваривања, почевши од оних превентивне природе, којима се кроз информисање и образовање утиче на промену непримерених друштвених и културних образаца, тј. на искорењивање предрасуда, обичаја, традиције и других пракси у чијој основи се налази идеја о инфериорности жена, односно идеја о стереотипним улогама полова. Механизам, такође, обухвата и обавезу обуке стручњака, постављање програма за рад са учиниоцима кривичних дела насиља и слично, али и мере подршке жртвама кроз организовање сигурних кућа, СОС телефона, саветовалишта итд.² Међутим, Конвенција као „последњу линију одбране“ предвиђа и инкриминисање појединих понашања, при чему су се на листи нашли: психичко насиље (чл. 33), прогањање (чл. 34), физичко насиље (чл. 35), сексуално насиље, укључујући и силовање (чл. 36), принудни брак (чл. 37), генитално сакаћење жена (чл. 38), принудни абортус и принудна стерилизација (чл. 39), као и сексуално узнемиравање (чл. 40). У имплементацији Конвенције наш законодавац се определио за увођење следећих дела: сакаћење женског полног органа (чл. 121а), прогањање (чл. 138а), полно узнемиравање (чл. 182а) и принудно закључење брака (чл. 187а).³ Тиме се отварају питања да ли су новелама у потпуности извршене преузете обавезе или постоји некакав „непокривени“ резидуум, али и питање криминално-политичке функције и оправданости нових инкриминација, о чему ће детаљније бити речи у овом раду.

---

1 *Службени гласник РС, бр. 12/13.*

2 Више о превентивним мерама, мултисекторској сарадњи и тзв. специјализованим услугама у Јарић, 2015: 55–74.

3 *Кривични законик, Службени гласник РС, бр. 85/05, 88/05-испр., 107/05-испр., 72/09, 111/09, 121/12, 104/13, 108/14 и 94/16.*

2. Сакаћење женског полног органа

Генитално сакаћење жена (*female genital mutilation*) по Конвенцији обухвата више алтернативно постављених радњи: обрезивање,⁴ инфибулацију⁵ или било какво друго сакаћење целих, односно било ког дела женских малих и великих усмина или клиториса;⁶ принуду и навођење жена да се подвргну некој од наведених радњи; подстицање, принуду, односно навођење девојчице на неку од наведених радњи (чл. 38). Кривични законик сакаћење женског полног органа одређује на општији начин, те ово дело чини лице које осакати спољне делове женског полног органа, за шта је прописана казна затвора од једне до осам година (чл. 121а). Поред основног, дело има и лакши облик, уколико постоје нарочито олакшавајуће околности под којима је дело учињено (прописана казна затвора од три месеца до три године). Трећи облик дела састоји се у навођењу женског лица да се подвргне сакаћењу или у помагању да то оствари, а запрећен је казном затвора од шест месеци до пет година. Тежи облик настаје ако је наступила смрт женског лица, за шта је одређена казна од две до дванаест година. Ово дело је сврстано у групу дела против живота и тела и систематизовано после тешке телесне повреде.

Као и код неких других кривичних дела, уведених у извршавању обавеза прихваћених Конвенцијом, и овде је евидентан проблем криминално-политичке оправданости. Наиме, пракса гениталног сакаћења је карактеристична првенствено за Африку, мада се може наћи и у неким заједницама Блиског истока и Азије (Sauer, Neubauer, 2014: 237). Миграције становништва са територија где је овај нехумани обичај укорењен, допринеле су томе да он постане присутан и у другим нематичним земљама. То је и разлог што је Европски парламент 2009. године донео Резолуцију о сузбијању женске гениталне мутилације у ЕУ, у којој је наведена и процена да је сваке године чак 180.000 мигранткиња подвргнуто или је у ризику да буде подвргнуто оваквом хирушком захвату (видети тач. Б).⁷ Са друге стране, наша земља сигурно не представља дестинацију

---

4 *Excising* – подразумева одстрањивање клиториса и дела или целих малих усмина, као и зашивање преосталог ткива које оставља вагинални отвор отвореним. World Health Organisation, Female Genital Mutilation: Information Pack, http://www.who.int/fhr-whd/FGM/infopack/English/fgm_infopack.htm, приступ 22. 03. 2017.

5 *Infibulating* – представља одстрањивање спољашњих гениталија у потпуности, при чему се оставља само мали отвор за обављање физиолошких потреба. *Idem*.

6 Под овај облик се могу подвести остали случајеви, попут симболичког оштећивања ткива, али и паљења и кидања вагине. *Idem*.

7 *European Parliament Resolution of 24 March 2009 on Combating Female Genital Mutilation in EU (2008/2071(INI))* (2010/C 117 E/09), <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/>

становништва које практикује наведени обичај, те тако посматрано, поменуто понашање и нисмо морали инкриминисати. Такође, чини се да се описано понашање може третирати као облик особито тешке телесне повреде.⁸ Очито је да је законодавац свестан ове повезаности, по томе како је „пресликао“ прописане казне – основни облик сакаћења има исту казну као особито тешка телесна повреда (једна до осам година затвора), ако су дела квалификована тежом последицом услед наступања смрти пасивног субјекта прописана је у оба случаја казна од две до дванаест година. Наведени приступ постоји у упоредном праву.⁹

Овој инкриминацији се може упутити више приговора. Прво, није јасно зашто није правно сагледан случај промене на гениталијама настале услед медицински индиковане операције коју је спровео лекар, на пример због неких болести или порођаја. Тако италијански КЗ искључује из криминалне зоне промене на гениталијама проузроковане у терапеутске сврхе („*in assenza di esigenze terapeutiche*“).¹⁰ Да не помињемо и то да промене могу бити резултат пирсинга или тетовирања, што се може подвести под радње анализираног дела, иако тако нешто не би било оправдано, с обзиром на *ratio legis* увођења овог дела. Друго, нигде није одређен правни значај пристанка повређеног, који код ове инкриминације не би смео да искључи противправност. Аустријски КЗ у општем делу садржи посебне одредбе о пристанку повређеног, у којима је изричито наглашено да пристанак на сакаћење или друге повреде гениталија које проузрокују трајну сексуалну десензибилизацију немају правни значај (чл. 90, ст. 3).¹¹ Треће, постоји дилема код „нарочито олакшавајућих околности под којима је дело учињено“, јер није јасно шта је то законодавац имао на уму када

PDF/?uri=CELEX:52009IP0161&from=EN, приступ 22. 03. 2017. године.

8 Уз напомену да особито тешка телесна повреда, у тренутно постојећем облику, не би могла да „апсорбује“ радње подстрекавања и помагања женском лицу да обави сакаћење.

9 Такав је случај са финским КЗ-ом (видети поглавље 21, одељак 5 и 6) и шпанским КЗ-ом (видети чл. 149, ст. 2). Текст законика преузет са <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>, приступ 22. 03. 2017. године.

10 Свако ко, у одсуству терапеутске сврхе, изазива сакаћење женских гениталија, казниће се затвором од четири до дванаест година. За потребе овог члана, сакаћењем женских гениталија сматрају се: клиторидектомија, ексцизија и инфибулација и било која друга пракса који изазива исте ефекте (чл. 583 бис превод аутора). Текст Законика преузет са <http://www.altalex.com/documents/news/2014/10/28/dei-delitti-contro-la-persona>, приступ 22. 03. 2017. године.

11 Текст Законика преузет са <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>, приступ 22. 03. 2017. године.

је конституисао наведени привилеговани облик.¹² Четврто, има смисла да се посебно издвоји случај када се дело врши према малолетном лицу (присутно у компаративном праву),¹³ према бременитој жени или када је наступила тежа последица у виду трајног и тешког нарушавања здравља (по угледу на телесне повреде), односно у виду трајне неспособности за репродукцију.

3. Прогањање

Прогањање је Конвенцијом дефинисано веома широко, као намерно понављање претњи упућених другом лицу, које узрокују да се оно плаши за своју безбедност (чл. 34). Истоимено дело је уведено последњим новелирањем Законика, мада уз примену другачијег метода, набрајањем читавог низа радњи, поред претње на којој инсистира Конвенција. Тако основни облик овог дела постоји када учинилац у току одређеног временског периода друго лице неовлашћено прати или предузима друге радње у циљу физичког приближавања том лицу противно његовој вољи; противно вољи другог лица настоји да са њим успостави контакт непосредно, преко трећег лица или путем средстава комуникације; злоупотребљава податке о личности другог лица или њему блиског лица ради нуђења робе или услуга; прети нападом на живот, тело или слободу другог лица или њему блиског лица; предузима друге сличне радње на начин који може осетно да угрози лични живот лица према коме се радње предузимају (за овај облик предвиђена је алтернативно новчана казна или казна затвора до три године). Тежи облик настаје ако је изазвана опасност по живот, здравље или тело лица према коме је дело извршено или њему

---

12 Чини се да се законодавац угледао на „гениталну мутилацију“ из немачког КЗ-а, коју чини лице које унакази спољне женске гениталије (казна затвора од најмање једне године), при чему је *за мање озбиљне случајеве* прописана казна затвора од шест месеци до пет година (чл. 226а). Текст законика преузет са <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>, приступ 22. 03. 2017. године.

13 Својство детета је квалификаторна околност у КЗ-у Хрватске, у који је 2012. године у групу против живота и тела уведено дело сакаћења женских полних органа: Ко женској особи потпуно или делимично уклони или трајно промени спољне полне органе, казниће се затвором од шест месеци до пет година. Ко женску особу наведе или јој помогне да се подвргне поменути радњама, казниће се затвором до три године. Ако је дело учињено из мржње, *према детету* или блиској особи, казниће се казном затвора од једне до осам година (чл. 116). Казнени закон, *Народне новине, бр. 125/11, 144/12, 56/15 и 61/15*. Белгијски КЗ, такође, тежим обликом дела проглашава случај када је мутилација учињена према детету, мада исти облик постоји и када је дело учињено из користољубља (чл. 409 ст. 2). Исто је и у италијанском КЗ-у (чл. 583 бис, ст. 3).

блиског лица, а најтежи ако је наступила смрт другог лица или њему блиског лица (за ове облике је запрећена казна затвора од три месеца до пет година, односно казна затвора од једне до десет година). Очигледно је да је законодавац у односу на ову инкриминацију учинио корак даље од траженог, уважавајући чињеницу да прогањање, као друштвена појава, обухвата читав спектар понашања и да се не зауставља само на претњама (више о облицима и карактеристикама прогањања у Николић Ристановић, Ковачевић Лепојевић, 2007: 3–12). Такав приступ је присутан и у неким страним законодавствима, на пример Немачке и Аустрије, мада постоји и друга струја која је у регулисању прибегла коришћењу радњи високог степена апстрактности, избегавајући њихову конкретизацију (Миладиновић Стефановић, 2016: 147–149).

За разлику од неких других, за прогањање се не може рећи да у нашим условима нема криминално-политичко оправдање, напротив, ради се о делу које би требало да употпуни систем заштите од насиља и које може, као тзв. деликт запрека, да спречи вршење тежих кривичних дела (више о томе у Миладиновић Стефановић, 2016: 144).

4. Полно узнемиравање

Сексуално узнемиравање по Конвенцији чини лице које предузима сваки облик нежељеног вербалног, невербалног или физичког понашања сексуалне природе, у сврху или уз исход повреде достојанства лица, посебно када се ствара застрашујућа, непријатељска, деградирајућа, понижавајућа, односно увредљива атмосфера, мада се истиче да описано понашање може да буде предмет кривичне, али и друге правне санкције (чл. 40). У том смислу, јасно је да се Конвенцијом уопште не инсистира на криминализацији наведених делатности, тако да је сексуално узнемиравање специфично и уопште није у истом рангу са прогањањем, сексуалним насиљем, принудним браком и осталим понашањима за која се изричито захтева да буду проглашена за кривична дела. Упркос томе, Закон о изменама и допунама Кривичног законика уводи кривично дело полног узнемиравања (чл. 182а). Основни облик је одређен на веома уопштен, оквиран начин и он постоји када учинилац полно узнемирава друго лице (за шта је прописана новчана казна или затвор до шест месеци). Квалификовани облик је конструисан коришћењем посебног својства пасивног субјекта и подразумева да је дело учињено према малолетном лицу (са запрећеном казном затвора од три месеца до три године). У одредбама које следе законодавац је дао тумачење полног узнемиравања, сврставајући под наведени појам свако вербално, невербално или физичко

понашање које има за циљ или представља повреду достојанства лица у сфери полног живота, а које изазива страх или ствара непријатељско, понижавајуће или увредљиво окружење. Када се упореди са наводима из Конвенције, јасно је да нема никаквих суштинских разлика у опису.

С обзиром на чињеницу да је код сексуалног узнемиравања у самој Конвенцији учињена извесна ограда, јер се не тражи једино и искључиво кривичноправна заштита, овде постаје најевидентнији проблем криминално-политичког оправдања. Није неосновано запитати се зашто се законодавац определио да уведе ово дело, када то није био у обавези. Да ли је ова појава толико друштвено опасна и толико распрострањена да је оваква реакција била просто неминовна. Чињеница је да у нашој литератури нема много емпиријских истраживања на ову тему, и да је тешко научно и аргументовано говорити о њеним размерама.¹⁴ Са друге стране, треба се подсетити и на један ранији „неуспели експеримент“ из 2003. године, изведен увођењем донекле сличног дела – сексуалног злостављања.¹⁵ Сексуално злостављање (чл. 102а КЗ РС) се састојало у сексуалном злостављању или грубом вређању на други начин другог лица или достојанства његове личности у сфери полног живота. За разлику од прве радње, која се предузимала на телу друге особе у смислу доношења физичког или психичког бола, патње и нелагодности, уз услов да тиме није остварена лака телесна повреда, друга је обухватала активности вербалног, реалног или симболичког карактера, које су подобне да проузрокују повреду полног достојанства личности (за шта је била прописана новчана казна или казна затвора до шест месеци, Јовановић, Ђурђић, Јовашевић, 2004: 196). Квалификовани облик је постојао уколико је дело извршено злоупотребом положаја или ако је пасивни субјект у односу зависности или подређености према учиниоцу дела (била је одређена казна затвора до једне године). Од ове инкриминације се веома брзо одустало, те се она није нашла у новом КЗ из 2005. године. На све ово се може додати још један приговор. Принципијелно посматрано, можемо се запитати да ли је код полног узнемиравања нарушен концепт заштитне улоге кривичног права, који подразумева и то да се оно јавља само као

---

14 Једно од ретких је испитивало узнемиравање у јавном превозу, видети Танасковић, Рачета, 2007: 23–32. За разлику од тога постоји непрегледан низ истраживања о сексуалном узнемиравању у странијој литератури. Видети, на пример, нека од новијих у области спорта Fasting, Stilian, Knorre, 2014: 115–130, у школи Gruber, Fineran, 2016: 112–133, у области високог образовања Finn, 2004: 468–483, на радном месту Diekmann, et al. 2013: 614–628, Kensbock, et al. 2015: 36–50, Spector, Zhiqing, Che, 2014: 72–84, према лицима другачијег сексуалног опредељења, Mitchell, Ybarra, Korchmaros, 2014: 280–295 и слично.

15 Закон о изменама и допунама Кривичног закона РС, *Службени гласник РС*, бр. 50/03.

последње средство (*ultima ratio*) и да не би требало да штити друштвена добра и од најблажих напада. Такође, може се претпоставити и да ће у пракси настати проблеми у тумачењу појединих елемената дела. Тако је, на пример, за његово постојање неопходно да набројане радње изазивају страх или стварају непријатељско, понижавајуће или увредљиво окружење. Како протумачити ове услове, да ли страх процењивати објективно или субјективно, када се сматра да постоји негативно окружење, да ли га чини само једно или је потребно више (и колико) лица? Док би се код првог питања могла применити аналогија са угрожавањем сигурности, друго тек треба да нађе одговор у судској пракси и правној теорији. Свему томе треба додати и евидентно преплитање појединих радњи узнемиравања са радњама кривичног дела увреде (чл. 170),¹⁶ али и недозвољених полних радњи (чл. 182).¹⁷

5. Принудно закључење брака

По Истанбулској конвенцији принудни брак се састоји у присиљавању одраслог лица или детета да ступи у брак. При томе, посебно је постављена обавеза за стране уговорнице да као радњу дела предвиде и намамљивање одраслог лица, односно детета на територију стране државе, која не представља државу њиховог боравишта, с циљем да их принуде да ступе у брак (чл. 37). У реализацији ових обавеза наш законодавац се определио за формулацију по којој дело принудног закључења брака настаје када се употребом силе или претње принуди друго лице да закључи брак (за шта је прописана казна затвора од три месеца до три године). У складу са одредбама Конвенције, посебан облик овог дела постоји када учинилац друго лице одведе у иностранство ради закључења принудног брака, или када га у истом циљу наведе да оде у иностранство (запрећена казна затвора до две године). По логици ствари, инкриминација је сврстана у групу против брака и породице, а упоредна анализа показује да нема битнијих разлика у елементима кривичних дела из Конвенције и нашег КЗ-а.

16 Пошто је увреда једно од ретких дела са обичном диспозицијом, те је у основном облику дефинисана кроз опште одређење „ко увреди другог“, у домаћој теорији и судској пракси постоји јединствен став да она подразумева изјаву или понашање које омаловажава другог, а сазната је од неког лица.

17 Недозвољене полне радње постоје када се под условима из чл. 178, ст. 1 и 2 (силовање), 179, став 1 (обљуба над немоћним лицем), чл. 180, ст. 1 (обљуба са дететом) и 181, ст. 1, 2 и 3 (обљуба злоупотребом положаја) овог законика изврши неку другу полну радњу. Квалификовани облици настају ако је наступила тешка телесна повреда пасивног субјекта, ако је дело извршено од стране више лица, или на нарочито свиреп или нарочито понижавајући начин, односно ако је наступила смрт пасивног субјекта.

За разлику од неких других инкриминација, чини се да је овде могуће пронаћи извесно криминално-политичко оправдање, као што је, истовремено могуће издвојити и разлоге против криминализације. Нажалост, у Србији нису спровођена истраживања о присилним браковима, али је УНИЦЕФ недавно публиковао истраживање о дечјим браковима у земљама региона (Србија, Црна Гора, Босна и Херцеговина, Македонија), за које се може рећи да управо спадају у ризичну групу у којој се често могу наћи и присилни бракови.¹⁸ Ова појава је веома распрострањена на посматраном подручју код појединих етничких заједница, тачније код Рома, пошто између 11,6% и 18,2% девојчица склопи брак пре петнаесте године, а између 42,7% и 57% пре навршене осамнаесте године живота (Уницеф, 2016: 8). У општој популацији у Србији само 0,8% жена старости од 15 до 49 година закључило је брак пре петнаесте године, насупрот ромској са 16,9%, односно само 0,2% опште популације закључи брак између 15. и 17. године живота, док је у ромској популацији појава много заступљенија са 15,2% (Уницеф, 2016: 9). Сличне резултате дала су и друга истраживања спроведена у суседним земљама (за Црну Гору видети Милић, 2014: 97 и надаље, за Бугарску D'Аргу, Brodie, 2015: 1–9).¹⁹ У том смислу, појава принудних бракова код нас, за разлику од неких других европских земаља, не представља проблем „увезен“ са мигрантима, већ аутохтони проблем, чије су праве размере готово у потпуности непознате. Регистровање проблема је некада имало и јасан одговор у кривичном праву, у коме је раније постојало дело под називом принуда на закључење брака (чл. 113а КЗРС), од којег се приликом доношења новог законика 2005. године одустало.²⁰ Међутим, то не значи да смо се усаглашавањем са Истанбулском конвенцијом заправо вратили на стара решења, јер је ово дело било уско одређено као принуђивање *женског лица* на закључење брака, при чему је квалификовани облик настајао уколико је женско лице малолетно.²¹

---

18 Иако се између дечјих и присилних бракова не може поставити знак једнакости, многи аутори указују на повезаност. Више о томе у Sabbe, Temmerman, Brems, Leye, 2014: 173, Ganoli, Mc Carry, Razak, 2009: 418–429 и др. Са друге стране, ризични могу бити и тзв. уговорени бракови, видети у Enright, 2009: 331–359, Beck-Gersheim, 2011: 63–65 и др.

19 Можда би требало поменути да је проблем дечјих бракова више истраживан у азијским и афричким земљама, што не значи да га нема у Европи, присутан је свуда где има ромских заједница, а миграцијски токови су допринели да он постане учесталији.

20 Више о овом делу видети у Лазаревић, 2002: 123.

21 Поређења ради, за основни облик принуде на закључење брака била је прописана казна затвора до једне године, а за квалификовани казна затвора од шест месеци до три године.

На почетку излагања је напоменуто да се могу изнаћи и разлози против увођења принудног закључења брака. Аргументација је прилично једноставна пошто је, по логици ствари, ово дело само специфичан вид извршења принуде. Као једно од основних дела против права и слобода, принуда у основном облику постоји када неко лице другог силом или претњом принуди да нешто учини или не учини или трпи (чл. 135, ст. 1 КЗ-а).²² Нема никакве препреке да се принудно закључење брака третира као дело из чл. 135, а да је законодавац имао сличности у виду јасно је из тога што се посебни максимуми поклапају.²³

Не треба гајити илузију да је инкриминисање принудних бракова само по себи довољно за искорењивање ове веома комплексне појаве. Узроци дечјих и принудних бракова су многобројни и могу се пронаћи у сиромаштву, необразовању или недовољном образовању, превазиђеним обичајним нормама, присуству родно засноване дискриминације и слично. Поред тога, појава присилних бракова је често само један сегмент много шире патологије, како је повезана са насиљем у породици, са трговином људима, али и са тзв. убиствима из части (*honour killing*), где се женска особа убија да би се сачувала част мушкарца или читаве породице (више о таквим примерима у Sabbe, Temmerman, Brems, Leye, 2014: 172, Yurdakul, Korteweg, 2013: 204–214, Idriss, 2015: 687–689 и сл.). Међутим, у целој причи постоји и друга страна. Како се да претпоставити да принуда усмерена на закључење брака некада не потиче од непознате особе, већ од блиских лица, тј. родитеља и других чланова породице (посебно карактеристично када је присилан брак истовремено и дечји брак), отвара се питање реалног домета ове инкриминације. Мало је вероватно да ће се малолетна жртва сама осмелити да пријави своје сроднике, при чему јој ни непосредно окружење није од помоћи, јер због традиционалних схватања подржава овакву накарадну праксу. Можда је у овом контексту занимљиво поменути пример Данске, која у шестогодишњем периоду од увођења није забележила ниједан судски епилог принудних бракова, иако истраживања говоре о фактичкој учесталости ове појаве међу муслиманским досељеницима (Sabbe, Temmerman, Brems, Leye, 2014: 178).

22 Теже облике конституишу свиреп начин извршења или претња убиством или тешком телесном повредом или отмицом (ст. 2), наступање тешке телесне повреде или друге тешке последице по принуђено лице (ст. 3), наступање смрти принуђеног лица или извршење дела од стране групе (ст. 4), односно извршење дела од стране организоване криминалне групе (ст. 5).

23 За основни облик принуде предвиђен је затвор до три године, а за квалификоване облике нека од следећих казни: затвор од шест месеци до пет година (ст. 2), од једне до десет година (ст. 3), од три до дванаест година (ст. 4), од пет до петнаест година (ст. 5).

Ако се опет остане при ставу о неопходном инкриминисању због прихваћених обавеза, посматрано са правно-техничког аспекта, била су могућа и другачија решења. У компаративном праву поједине земље су увеле самосталну инкриминацију, попут Норвешке²⁴ или Белгије,²⁵ али су неке уместо тога редефинисале постојећа дела, те се, на пример, у Хрватској присилни брак нашао у склопу трговине људима,²⁶ док је у Црној Гори инкорпориран у закључење ништавог брака.²⁷

6. Статус осталих инкриминација предвиђених Конвенцијом

Под осталим инкриминацијама подразумевају се оне изричито наведене у Конвенцији, а које, за разлику од претходних, нису изазвале никакву реакцију законодавца. Другим речима, оне нису довеле до увођења или редефинисања постојећих дела, тако да изазивају посебну пажњу са аспекта извршавања преузетих обавеза. Поштујући редослед дат у тексту Конвенције, прва међу њима су дела психичког и физичког насиља, под којима се подразумева „намерно понашање, које озбиљно нарушава психички интегритет неког лица принудом односно претњама“ и „намерно

---

24 Свако лице које силом, лишавањем слободе, притиском или било којим другим незаконитим понашањем или претњом да ће такво понашање бити предузето, присили другог да закључи брак казниће се затвором од највише шест година (чл. 222, ст. 2). Посебан облик принуде и спада у дела против личних слобода. Коришћен текст Законика са <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>, приступ 22. 03. 2017. године.

25 Ко друго лице силом или претњом принуди да закључи брак, казниће се затвором од три месеца до пет година, и новчаном казном од 250 до 5.000 евра. Кажњив је и покушај овог дела (чл. 391).

26 Ко употребом силе или претње, обманом, преваром, отмицом, злоупотребом овлашћења или тешког положаја, или односа зависности, давањем или примањем новчане накнаде или друге користи ради добијања пристанка особе која има надзор над другом особом или на други начин врбује, преведе, превезе, скрива, или прима особу или размењује или преноси надзор над особом ради ... склапања недозвољеног или *присилног брака* ... казниће се затвором од једне до десет година. Квалификовани облик ако је извршено над дететом, за шта је прописана казна затвора од три до петнаест година (видети чл. 106).

27 Новелирањем КЗ-а 2013. године закључење ништавог брака је поред основног облика (Ко приликом закључења брака прикрије од друге стране неку чињеницу због које је брак ништав или другу страну доведе у заблуду или одржава у заблуди о тој чињеници, казниће се затвором од три месеца до три године), унет и посебан обик који настаје када се силом или претњом принуди друго лице на закључење брака, за шта је прописан затвор од шест месеци до пет година, чл. 214 Кривичног законика ЦГ, *Службени лист РЦГ*, бр. 70/2003, 13/2004, 47/2006 и *Службени лист ЦГ*, бр. 40/2008, 25/2010, 32/2011, 64/2011 - други закон, 40/2013, 56/2013, 14/2015 42/2015 и 58/2015 - други закон.

почињена дела физичког насиља над другим лицем“ (чл. 33 и 35). Начин на који су формулисана је веома апстрактне природе, те се ови описи могу подвести под различита дела из нашег КЗ-а, сврстана у групу против живота и тела, права и слобода човека и грађанина, као и под трговину људима (чл. 388) или насиље у породици (чл. 194), у случају када је жртва члан породице. Законодавац је оправдано проценио да се постојећим одредбама у задовољавајућој мери може пружити правна заштита у горенаведеним ситуацијама, те је изостала било каква интервенција.

Следеће је сексуално насиље, које је Конвенцијом прилично екстензивно одређено, пошто обухвата три ситуације: вагиналну, аналну или оралну пенетрацију сексуалне природе на телу другог лица без њеног, односно његовог пристанка, коришћењем било ког дела тела, односно предмета; друге сексуалне радње са лицем без њеног, односно његовог пристанка; и навођење другог лица на покушај сексуалних радњи са трећим лицем без њеног, односно његовог пристанка. При томе, посебно је наглашено да ће дело постојати и када су наведена понашања почињена над бившим, односно садашњим супружницама или партнерима у складу са националним прописима. Није потребан посебан умни напор да би се закључило да наш Кривични законик у овом сегменту није усаглашен са Конвенцијом. У нашем кривичном праву конструкција силовања, као сложеног кривичног дела, изграђена је на два конститутивна елемента, на принуди израженој кроз силу или претњу да ће се непосредно напасти на живот или тело пасивног субјекта или њему блиског лица, као и на самом сексуалном акту – обљуби или са њом изједначеним полним чином код основног облика дела (чл. 178, ст. 1). И лакши облик, такође, садржи принуду, мада овога пута исказану кроз претњу да ће се за пасивног субјекта или њему блиско лице открити нешто што би шкодило његовој части и угледу, или пак кроз претњу другим тешким злом (чл. 178, ст. 2). При томе, ови елементи се налазе у узрочно-последичној вези, тако да се принуда јавља у функцији чиниоца који омогућава обљубу, односно са њом изједначени чин. У овом контексту ваљало би поменути да принуда представља традиционални елемент силовања у нашем праву. Колико год да је временом законодавац мењао свој став према овом делу и тиме његову концепцију, однос према принуди је остајао исти. Без потребе да се иде дубоко у правну историју, потребно је сетити се да је у КЗРС из 1977. године силовање представљало принуду на обљубу женског лица са којим се не живи у брачној заједници, употребом силе или претње да ће се непосредно напасти на живот или тело тог или њему блиског лица (чл. 103, више о томе у Јовановић, Ђурђић, Јовашевић, 2000: 269), што је измењено 2002. године проширењем зоне силовања и на случај када је пасивни субјект

жена са којом учинилац живи у брачној заједници (Стојановић, Перић, 2002: 171 итд.). Важећим КЗ-ом је само настављена тенденција експанзије бића овог кривичног дела, што је остварено на двоструки начин – најпре, увођењем другог сексуалног чина који је изједначен са обљубом, као и деперсонализовањем субјеката, пошто мушкарац по језичком тумачењу није нужно активни субјект, нити је жена нужно пасивни субјект.²⁸ Услед чињенице да се принуда, без обзира на разлике у дефинисању силовања, јавља као његова константа, у домаћој теорији је присутна и прилична сагласност у вези са њеним карактеристикама. Тако се обично наводи да сила и претња по својим особинама треба да буду подобне да сломе отпор жртве, да непосредно предстоје вршењу обљубе или са њом изједначеног чина, да претпостављају пружање отпора од стране жртве, који мора да буде озбиљан и трајан, тј. такав да не симулира стид нити се примењује у функцији повећања узбуђења, већ представља израз чврсте и непоколебљиве одлуке да се избегне обљуба или са њом изједначени полни чин (Јовашевић, 2014: 87). По питању отпора, присутан је и нешто умеренији став да и физички отпор слабијег интензитета или потпуни изостанак отпора у неким ситуацијама не доводе у питање постојање принуде, уколико су постојали оправдани разлози због којих се жртва на овакав начин понашала (Стојановић, 2016: 7).

Са друге стране, евидентно је да Конвенција уопште не помиње принуду, већ инсистира на непристајању на пенетрацију и друге радње сексуалног карактера. Тако је „сексуално насиље укључујући и силовање“ битно другачије од силовања из КЗ-а Републике Србије. Оно представља нежељени сексуални чин, што се никако не може поистоветити са принудним сексуалним чином. Прецизније, принудни сексуални чин је увек нежељен, али не важи и обрнуто. У том смислу, сексуални чин без пристанка и без примене принуде, могао би да обухвати различите ситуације, осим оне када се користи немоћ другог лица, што је у нашем КЗ-у посебно кривично дело.²⁹ Овде спадају: изненадно предузимање сексуалних радњи, када жртва због брзине дешавања није у могућности да искаже непристајање, непружање отпора услед срамоте, резигнације, претераног обзира према учиниоцу или услед заблуде, али и ситуација када примењена сила није довољног интензитета, односно када зло којим

---

28 Када се већ говори о субјектима, подразумева се да пасивни субјект основног облика једино не могу бити малолетник и дете, пошто би ова својства водила другачијој правној квалификацији, тј. постојању квалификованог облика силовања из чл. 178, ст. 3 и 4.

29 У основном облику дело чини лице које над другим изврши обљубу или са њом изједначен чин искористивши душевно обољење, заостали душевни развој, другу душевну поремећеност, немоћ или какво друго стање тог лица услед којег оно није способно за отпор (чл. 179).

се прети није довољно тешко у горенаведеном смислу, или када нема узрочне везе између принуде и сексуалне радње (Стојановић, 2016: 14). Чисто криминално-политички посматрано може бити дискутабилно и спорно инкриминисање оваквих радњи, али остаје и чињеница да је наша земља ратификацијом преузела обавезу да то учини. Усаглашавање са Конвенцијом би се могло остварити на више начина – потпуним напуштањем појма силовања какав нам је познат и који инкорпорира принуду; увођењем лакшег облика силовања који не предвиђа принуду; увођењем новог самосталног дела које би обухватило сексуалне акте предузете без пристанка, али и без употребе силе, односно претње. У нашој теорији ово питање није разматрано, са изузетком професора Стојановића, који је наклоњенији мање радикалном приступу, при чему би се задржало кривично дело силовања у класичном смислу (Стојановић, 2016: 16), што се чини исправнијим. Међутим, тиме се решава само половина проблема, јер потребно је дефинисати то ново кривично дело. Уколико се одбаци казуистика у виду набрајања, какво је претходно у овом теоријском раду учињено, остаје солуција коју предлаже Стојановић, а која се састоји у законском супсидијаритету, те би обљуба и са њом изједначени чин без пристанка лица према коме се предузима постојали само под условом да нису испуњена обележја кривичног дела силовања или кривичног дела обљубе над немоћним лицем (Стојановић, 2016: 16). Надаље, овај предлог обухвата и уношење назнаке да се сексуални чин обавља противно вољи другог лица, што би у пракси, приликом доказивања дела подразумевало и да је та воља манифестована на одређени начин (Стојановић, 2016: 17).

Занимљиво је испитати и како су друге земље решиле овај проблем.³⁰ Међу ретким државама које су инкриминисале поменуто понашање налази се Хрватска, која је 2012. године увела тзв. „сполни одношај без пристанка“ (чл. 152 КЗ-а). Први облик постоји када учинилац са другим лицем без његовог пристанка изврши полни однос или са њим изједначену полну радњу, када наведе друго лице да без свог пристанка с трећим лицем изврши полни однос или са њим изједначену полну радњу или да без свог пристанка над самим собом изврши са полним односом изједначену полну радњу (за шта је прописана казна затвора од шест месеци до пет година). Законодавац је посебно издвојио случај када је учинилац био у отклоњивој

30 Скоро све земље чланице Савета Европе су потписале ову Конвенцију, а једини изузетак су Русија, Јерменија и Азербејџан. Од тог броја 22 државе су ратификовале Конвенцију и она је ступила на снагу (Албанија, Андора, Аустрија, Белгија, БиХ, Данска, Финска, Француска, Италија, Малта, Монако, Црна Гора, Холандија, Пољска, Португалија, Румунија, Сан Марино, Србија, Словачка, Шпанија, Шведска, Турска). Извор података <http://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/210/signatures>, приступ 22. 03. 2017. године.

заблуди у погледу постојања пристанка, за који је прописао и блажу казну (затвор до три године). Да би се избегли проблеми у тумачењу, изричито је одређено шта се сматра пристанком, те он постоји ако је лице својом вољом одлучило да ступи у полни однос или са њиме изједначену полну радњу и ако је било способно да донесе и изрази такву одлуку. Обрнуто, сматра се да таквог пристанка нема, ако је полни однос или са њиме изједначена полна радња извршена уз употребу претње, преваре, злоупотребом положаја према лицу које се према учиниоцу налази у односу зависности, искоришћавањем стања лица због којег оно није било способно да изрази своје одбијање, или над лицем којем је противправно одузета слобода.

Поред наведеног, сексуално насиље у Конвенцији подразумева и навођење другог лица на покушај сексуалних радњи са трећим лицем без њеног односно његовог пристанка чега, такође, нема у опису нашег кривичног дела силовања.

Принудни абортус и принудна стерилизација су, такође, на листи дела присутних у Конвенцији, а подразумевају „абортус жене без њеног претходног и информисаног пристанка“, односно „операцију у сврху или уз исход онемогућавања природне репродукције код жене без њеног информисаног пристанка или разумевања процедуре“ (чл. 39). Постојање принудног абортуса у нашем кривичном праву је неспорно, јер представља један од облика тзв. недозвољеног прекида трудноће, који постоји када се бременитој жени без њеног пристанка, а ако је млађа од шеснаест година без њеног пристанка и без писане сагласности њеног родитеља, усвојиоца или староца, изврши или започне да врши побачај (чл. 120, ст. 3).³¹ Требало би приметити да је правна заштита у домаћем праву шира у односу на ону дату у Конвенцији, пошто је кажњивим проглашено, не само извршење, већ и започињање побачаја. Такође, нашем инкриминацијом су покривене и ситуације када је услед прекида трудноће без пристанка наступила смрт, тешко нарушавање здравља или друга тешка телесна повреда жене над којом је вршен прекид трудноће (чл. 120, ст. 4).³² Ни принудна стерилизација није непознаница, јер предствала једну од алтернативно постављених радњи међународних кривичних дела – геноцида,³³ злочина

---

31 За овај облик дела прописана је казна затвора од једне до осам година.

32 Ради се о делу квалификованом тежом последицом, за које је предвиђена и строжа казна – казна затвора од две до дванаест година.

33 Ко у намери да потпуно или делимично уништи неку националну, етничку, расну или верску групу као такву нареди да се ... примене мере којима се спречава рађање између припадника групе ... или ко у истој намери изврши ово дело, казниће се затвором најмање пет година или затвором од тридесет до четрдесет година (чл. 370).

против човечности³⁴ и ратног злочина против цивилног становништва.³⁵ Осим тога, принудне стерилизације као самосталног дела нема, те се јавља дилема да ли је могућа заштита од оваквог поступка у осталим ситуацијама (у доба мира, без геноцидне намере, без кршења правила међународног права, без ширег или систематског напада на цивилно становништво и других услова неопходних за постојање набројаних дела). Чини се да јесте, кроз дело тешке телесне повреде (чл. 121). Са друге стране, криминално-политички посматрано, у нашој земљи нису забележени случајеви због којих су творци Конвенције и посебно издвојили принудну стерилизацију. Иако стерилизација представља један од медицинских контрацептивних метода, који сам по себи није споран, дешавало се да је она и у новије доба спровођена у ширим размерама, без јасно и слободно израженог тзв. информисаног пристанка, и то према одређеним групама – према оболелима од ХИВ-а, лицима са менталним поремећајима, припадницима појединих етничких заједница, трансродним и интерсексуалним особама (више о томе у Zampas, Lamačková, 2011: 163–166, Lee, 2015: 114–152, WHO, 2014: 3–8). О размерама проблема говори и чињеница да је питање принудне стерилизације, почевши од чувеног случаја *V. C. versus Slovakia*,³⁶ на десетине пута добило свој епилог пред Европском судом за људска права, пошто представља нарушавање забране мучења (чл. 3), права на поштовање приватног и породичног живота (чл. 8), као и забране дискриминације (чл. 14).³⁷ У компаративном праву има примера да је присилна стерилизација регулисана уз недозвољени прекид трудноће, као у Македонији,³⁸ или у оквиру дела недозвољено узимање органа, ткива и ћелија и недозвољена

34 Ко кршећи правила међународног права, у оквиру ширег или систематског напада упереног против цивилног становништва, нареди вршење ... стерилисања ради промене етничког састава становништва ... казниће се затвором најмање пет година или затвором од тридесет до четрдесет година (чл. 371).

35 Ко кршећи правила међународног права за време рата, оружаног сукоба или окупације нареди да се изврши ... присилна стерилизација ... казниће се затвором најмање пет година (чл. 372, ст. 1).

36 Више о томе, као и о историјату принудне стерилизације у Чехословачкој и Словачкој, видети у Hoyle, 2014: 17–31.

37 Детаљнији преглед случајева дат у чланку Rubio-Marin, Möchel, 2014: 881–899.

38 Ко без сагласности или довођењем у заблуду или искоришћавањем незнања женског лица противно закону, хирушком интервенцијом или на други начин, прекине њену способност за репродукцију, казниће се затвором од три до десет година (чл. 129, ст. 4). Ако је дело учињено према малолетном лицу или је наступило тешко нарушавање здравља или смрт женског лица, учинилац ће се казнити затвором од најмање пет година (ст. 5).

стерилизација, као у Словачкој,³⁹ али и као потпуно самостално дело, на пример у Турској.⁴⁰

7. Статус осталих одредаба од значаја за материјално кривично право

Конвенцијом је предвиђена и обавеза држава да за одређена дела,⁴¹ ако су учињена намерно, предвиде и кажњавање за помагање, подстрекавање, односно покушај (чл. 41). Када је у питању одговорност за помагање и подстрекавање, ситуација је неспорна, јер се опште одредбе КЗ-а (чл. 33 и 34) могу применити на било које дело. Одговорност за покушај је, насупрот томе, условљена и она постоји само ако се ради о делу за које се по закону може изрећи казна затвора од пет година или тежа казна, док је за друга кривична дела одговорност могућа само ако је то законом изричито прописано (чл. 30). Када се новоуведена дела сагледају у овом контексту, испада да због прописаних казни „висе“ сакаћење женског полног органа под нарочито олакшавајућим околностима, основни облик прогањања, полно узнемиравање и принудно закључење брака. Као и у неким другим случајевима, и овде се поставља питање криминално-политичке оправданости евентуалног кажњавања за покушај.

Надаље, Конвенција налаже искључивање могућности да се у кривичним поступцима, покренутим на основу сваког дела насиља обухваћеног Конвенцијом, култура, обичаји, религија, традиција или такозвана „част“ сматрају оправдањем за таква дела (чл. 42, ст. 1). Ту посебно спадају тврдње да је жртва прекршила културне, верске, друштвене или традиционалне норме или обичаје прикладног понашања. Ако се непрецизни термин „оправдање“ схвати као основ за искључење противправности, следи да

---

39 Дело се састоји у противзаконитој стерилизацији за шта је прописана казна затвора од две до осам година. Међутим, ако је ово учињено на свиреп начин, са посебним мотивима или у оквиру криминалне групе, забрањена је казна од седам до дванаест година. Најтежи облик је квалификован наступањем тешке телесне повреде или смрти, казна затвора од десет до петнаест година (чл. 159). Текст законика преузет са <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>, приступ 22. 03. 2017. године.

40 Свако лице које стерилише човека или жену без њихове сагласности, казниће се затвором од три до шест година. Ако је дело извршено од стране лица неовлашћеног за стерилизацију, казна се повећава за трећину. Ако се стерилизација врши од стране неовлашћеног лица, уз сагласност лица над којим се врши, казниће се затвором од једне до три године (чл. 101). Текст законика преузет са: <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>, приступ 22. 03. 2017. године.

41 Чл. 33, 34, 35, 36, 37, 38а и 39.

је наше право у овом домену у складу са Конвенцијом, јер се ништа од наведеног не може користити у ту сврху.

У домену казнене политике Конвенција садржи уобичајне смернице, по којима стране уговорнице треба да обезбеде да кривична дела њоме утврђена, буду санкционисана делотворним, сразмерним санкцијама, које одвраћају од вршења кривичних дела, узимајући у обзир њихову озбиљност (чл. 45). Те санкције обухватају лишавање слободе, али и праћење, односно надзор осуђених лица, лишавање родитељског права, уколико се принцип најбољег интереса за дете не може гарантовати ни на који други начин. Такође, предвиђено је да се у поступку одмеравања казне за ова дела, уколико већ не представљају елементе бића, одређене околности могу узети у обзир као отежавајуће. Овде спадају следеће чињенице: да је дело учињено над бившом или садашњом супружницом или партнерком, од стране члана породице или лица које живи заједно са жртвом, односно лица које је злоупотребило свој ауторитет; поновљено кривично дело, односно сродно дело; кривично дело почињено над лицем које је постало угрожено услед одређених околности; кривично дело почињено над дететом или у присуству детета; кривично дело почињено од стране двоје или више удружених лица; кривично дело коме је претходило или га је пратило екстремно насиље; кривично дело почињено уз употребу оружја или уз претњу оружјем; кривично дело са озбиљним физичким, односно психичким последицама за жртву; да је починилац претходно осуђиван за кривична дела сличне природе (чл. 46). Каталог околности, предвиђених у члану 54, 54а и 55 нашег КЗ-а, са општим овлашћењем суда да узме у обзир било коју околност коју сматра релевантном у конкретном случају, пружају довољно гаранције за испуњење поменутих захтева из Конвенције.

8. Закључна разматрања

Детаљно преиспитивање је указало да још увек постоје поједина питања по којима наше кривично законодавство, и после новела из 2016. године, није усаглашено са Истанбулском конвенцијом. Проблем неусаглашености је најевидентнији код сексуалног насиља, које обухвата и тзв. полни однос без пристанка, пошто је законодавац избегао да га регулише. Мада се овакав став донекле може разумети, јер је ово дело веома спорно и ретке су државе које су га предвиделе, остаје чињеница да тиме није извршена обавеза преузета ратификовањем Конвенције. Како је показано, то би се могло решити на различите начине, потпуним редефинисањем кривичног дела силовања, увођењем новог облика овог дела, или нормирањем посебног, самосталног кривичног дела, при чему се последња алтернатива чини

најприхватљивијом. И код других инкриминација су примећени извесни спорни моменти, мада потпуно другачије природе, јер се односе на њихову криминално-политичку оправданост. За разлику од претходног, овај проблем нема решења, како Конвенција кроз институт резерви није оставила простор да се њене одредбе прилагођавају приликама у свакој конкретној држави. Заправо, ово је у вези са ширим проблемом који настаје јер се приликом потписивања међународних уговора, очигледно, не проучава детаљно њихова садржина, а када се томе дода и чињеница да у поступку ратификације обично нема расправе, све се претвара у пуку формалност, без сагледавања последица које из тога даље могу проистећи.

Литература

Beck-Gernsheim, E. (2011). The Marriage Route to Migration: Of Border Artistes, Transnational Matchmaking and Imported Spouses. *Nordic Journal of Migration research*. 1 (2). 60–68.

Gangoli, G., McCarry, M., Razak, A. (2009). Child Marriage or Forced Marriage? South Asian Communities in North East England. *Children & Society*. 23. 418–429.

Gruber, J., Fineran, S. (2016). Sexual Harassment, Bullying and School Outcomes for High School Girls and Boys. *Violence against Women*. 22 (1). 112–133.

D'Arcy, K., Brodie, I. (2015). Roma Children and Young People in Bulgaria: Patterns of Risk and Effective Protection in Relation to Child Sexual Exploitation. *Social Inclusion*. 3(4). 1–9.

Diekmann, K. A., Silito Walker, S. D., Galinsky, A. D., Tenbrunsel, A. E., (2013). Double Victimization in the Workplace: Why Observers Condemn Passive Victims of Sexual Harassment. *Organization Science*. 24 (2). 614–628.

Enright, M. (2009). Choice, Culture and the Politics of Belonging: The Emerging Law of Forced and Arranged Marriage. *Modern Law Review*. 72(3). 331–359.

European Parliament Resolution of 24 March 2009 on Combating Female Genital Mutilation in EU (2008/2071(INI) (2010/C 117 E/09), <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52009IP0161&from=EN>, приступ 22. 03. 2017.

Закон о потврђивању Конвенције Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици. *Службени гласник РС*. Бр. 12 (13).

Zampas, C., Lamačková, A. (2011). Forced and Coerced Sterilization of Women in Europe. *International Journal of Gynecology & Obstetrics*. 114 (2). 163–166.

Idriss, M. M. (2015). Forced Marriages – The Need for Criminalisation?. *Criminal Law Review*. 9. 687–703.

Јарић, В. (2015). Допринос Уједињених нација у Србији заштити жена жртава насиља у породици и у интимним партнерским односима: од међународног права до праксе. *Темида*. Март. 55–74.

Јовановић, Љ., Ђурђић, В., Јовашевић, Д. (2000). *Кривично право, Посебни део*. Ниш: Центар за публикације Правног факултета.

Јовановић, Љ., Ђурђић, В., Јовашевић, Д. (2004). *Кривично право, Посебни део (треће измењено и допуњено издање)*. Београд: Службени гласник.

Казнени закон Републике Хрватске. *Народне новине*. Бр. 125 (11), 144 (12), 56 (15) и 61 (15).

Kensbock, S., Bailey, J., Jennings, G., Patiar, A. (2015). Sexual Harassment of Women Working as Room Attendants within 5-Star Hotels. *Gender, Work & Organization*. 22 (1). 36–50.

Кривични законик Републике Србије. *Службени гласник РС*. Бр. 85 (05), 88(05)-испр., 107 (05)-испр., 72 (09), 111 (09), 121 (12), 104 (13), 108 (14) и 94 (16).

Кривични законик Црне Горе. *Службени лист РЦГ*. Бр. 70 (03), 13 (04), 47 (06) и *Службени лист ЦГ*. Бр. 40 (08), 25 (10), 32 (11), 64 (11) - други закон, 40 (13), 56 (13), 14 (15), 42 (15) и 58 (15) - други закон.

Лазеревић, Љ. (2002). Кривични законик Републике Србије са краћим коментаром. Београд: Савремена администарција.

Lee, R. C. (2015). Forced Sterilization and Mandatory Divorce: How a Majority of Council of Europe Member States' Laws Regarding Gender Identity Violate the Internationally and Regionally Established Human Rights of Trans* People. *Berkley Journal of International Law*. 33(1). 114–152.

Миладиновић Стефановић, Д. (2016). Прилог расправи о криминализацији прогањања. *Зборник радова Правног факултета у Нишу*. 72. 143–162.

Милић, С. (2014). Дечији присилни бракови код Рома и Египћана. *Медијски дијалози*. 8 (7). 97–114.

Mitchell, K. J., Ybarra, M. L., Korchmaros, J. D. (2014). Sexual Harassment among Adolescents of Different Sexual Orientations and Gender Identities. *Child abuse & neglect*. 38 (2). 280–295.

Николић Ристановић, В., Ковачевић Лепојевић, М. (2007). Прогањање: Појам, карактеристике и друштвени одговори. *Темида*. 4. 3–12.

Перић, О., Стојановић, З. (2002). *Кривично право, Посебни део, седмо измењено и допуњено издање*. Београд: Службени гласник.

Rubio-Marín, R., Möschel, M. (2015). Anti-Discrimination Exceptionalism: Racist Violence before the ECtHR and the Holocaust Prism. *European Journal of International Law*. 26 (4). 881–899.

Sabbe, A., Temmerman, M., Brems, E., Leye, E. (2014). Forced Marriage: An Analysis of Legislation and Political Measures in Europe. *Crime, Law and Social Change*. 62. 171–189.

Sauer, P. J. J., Neubauer, D. (2014). Female Genital Mutilation: A Hidden Epidemic (Statement from the European Academy of Pediatrics). *European Journal of Pediatrics*. 173 (2). 237–238.

Spector, P. E., Zhou, Z. E., Che, X. X. (2014). Nurse Exposure to Physical and Nonphysical Violence, Bullying, and Sexual Harassment: A Quantitative Review. *International Journal of Nursing Studies*. 51 (1). 72–84.

Стојановић, З. (2016). Силовање без принуде – Усаглашавање КЗ Србије са чл. 36 Истанбулске конвенције. *Наука, безбедност, полиција*. 21(1). 1–23.

Танасковић, Б., Рачета, М. (2007). Истраживање сексуалног узнемиравања у јавном превозу у Београду. *Темида*. Децембар. 23–32.

UNICEF. (2016). Деџи бракови у Србији – аналитички извештај. Београд: Кancelariја UNICEF-а.

Fasting, K., Stiliani C., Knorre, N. (2014). The Experiences of Sexual Harassment in Sport and Education among European Female Sports Science Students. *Sport, Education and Society*. 19 (2). 115–130.

Finn, J. (2004). A Survey of Online Harassment at a University Campus. *Journal of Interpersonal violence*. 19 (4). 468–483.

Hoyle, L. (2013). *VC v. Slovakia: A Reproductive Rights Victory Misses the Mark*. *BC Int'l & Comp. L. Rev.* 36. 17–31.

<http://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/210/signatures>, приступ 22. 03. 2017.

<http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>, приступ 22. 03. 2017.

Yurdakul, G., Korteweg, A. C. (2013). Gender Equality and Immigrant Integration: Honor Killing and Forced Marriage Debates in the Netherlands, Germany, and Britain. *Women's Studies International Forum*. 41. 204–214.

WHO. (2014). *Eliminating Forced, Coercive and Otherwise Involuntary Sterilization. An Interagency Statement, OHCHR, UN Women, UNAIDS, UNDP, UNFPA, UNICEF and WHO*. Geneva: WHO.

World Health Organisation. *Female Genital Mutilation: Information Pack*, http://www.who.int/fhr-whd/FGM/infopack/English/fgm_infopack.htm, приступ 22. 03. 2017.

Dušica Miladinović-Stefanović, LL.D.

Associate Professor,

Faculty of Law, University of Niš

THE ISTANBUL CONVENTION AND CRIMINAL LAW PROTECTION OF WOMEN AGAINST VIOLENCE IN THE REPUBLIC OF SERBIA

Summary

The Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence (the Istanbul Convention) is a very important binding international document signed and ratified by the Republic of Serbia. Thereupon, Serbia assumed the obligation to harmonise and enhance the system of protection of victims of violence. Although the Convention provides for a comprehensive system of measures for eradicating violence and establishing real equality between men and women, including both preventive measures (such as: awareness-raising, education, training of professionals, preventive intervention programmes, and different programmes for institutional treatment of the perpetrators of criminal offences of violence, etc.) as well as victim support measures (such as: safe houses, SOS phone lines, counselling centres, etc.), the subject of research of this paper is confined to discussing the issue how much has been done in this regard in the area of substantive criminal law. In that context, the author analyzes whether and how the provisions of the Convention related to psychological violence, physical violence, sexual violence including rape, stalking, forced marriage, female genital mutilation, forced abortion, forced sterilisation, and sexual harassment have been incorporated in the Criminal Code of the Republic of Serbia.

Keywords: *Istanbul Convention, Serbian Criminal Code, protection of women against violence.*